

KEMAL PAŞA-ZÂDE (İBN-İ KEMAL)NİN TALEBELERİ

MUSTAFA KILIÇ

Giriş

Kemal Paşa-Zâde (873-940/1468-1534) yılları arasında Osmanlı İmparatorluğunun yükselme devrinde yaşamış, o devre adını yazdırmış büyük bir ilim ve devlet adamıdır. Asıl adı Şemseddin Ahmed olduğu halde dedesi Kemal Paşa'ya nisbetle, Kemal Paşa-Zade veya İbn-i Kemal diye şöhret yapmıştır. Babası Süleyman Çelebi Amasya ve Tokatta Sancak Beyliği yapmış, daha sonra İstanbul'a gelmiş ve burada vefat etmiştir. Doğum yeri hakkında kaynaklarda farklı görüşler vardır. Onu Tokat, Edirne ve Amasya'ya nisbet edenler olmuştur. Aslında İbn-i Kemal bu üç şehirde de bulunmuştur. Fakat Tokat menşe'li olmakla beraber Edirne doğumlu olduğuna dair kanaatlar daha yaygındır. Dayısı Fatih devri alimlerinden İbn-i Küpeli münasebetiyle alim, dedesi Kemal Paşa münasebetiyle de idareci bir aileye mensub olan İbn-i Kemal şahsında ilmi ve idareciliği birleştirebilmiş müstesna bir şahsiyettir. İlk tahsilini baba ocağında yapmıştır. Kuvvetli bir öğrenim gördüğü anlaşılmaktadır. Yükselme hırs ve azmi yanında ilmî kabiliyetiyle beraber devrin meşhur alimi Molla Lutfi (900/1494)ye öğrenci oluncaya kadar, askerlik dönemi hakkında doyurucu bir bilgiye sahip değildir. Bu arada genç bir sipahî olarak (Altı bölük sipahisi) II. Bayezid'in bazı Sefer-i Hümayununa katıldığı bilinmektedir.

Küçüklüğündenberi zamanını çok iyi değerlendirmiş ve okumak için büyük çaba sarfetmiştir. Kur'ân'ı hıfzetmiş, lügat ezberlemiş, daha sonra edebî sanatlarla aid kitaplar okumuştur. Görkemli kıyafeti olmamasına rağmen, devrin alimi Molla Lutfi (900/1494)nin kumandanlar ve emirler yanında itibar görüp toplantıda başa geçmesi, Kemal Paşa-Zade'nin askerliği bırakarak ilmiyeye intisabında, yükselme arzularını tahrik eden bir hadise olmuştur. Sefer dönüşü Rumeli'den İstanbul'a gelirken Edirne'de rastladığı Molla Lutfi (900/1494) efendiyi görür görmez askerlikten derhal istifa edip Edirne Dârü'l-Hadîs'i'ne girmiştir.

Molla Lutfi'den başka Kestelli namiyle bilinen Muslihiddin Mustafa (901/1495-96), Hatip-Zâde Muhyiddin Mehmet (901/1495-96), Müeyyed-Zâde Abdurrahman (922/1516), Muarrif-Zâde Sinanüddin Yusuf efendilerden de okumuştur.

Fatih Sultan Mehmet (saltanat süresi 1451-1481/855-886), II Bayezid (886-918/1481-1512), Yavuz Sultan Selim (918-926/1512-1520), Kanûnî Sultan Süleyman (926-974-5/1520-1566) gibi yükselme devrinin padişahları zamanında yaşaması, Kemal Paşa-Zâde'nin yetişmesinde elbette etkili olmuştur. Tabii olarak toplumsal kalkınmada ilim ve idare işbirliği zarureti açısından Kemal Paşa-Zâde, Ebussûd (896-981/1491-1573) ve daha başka alimlerle de yükselme devrinin mayası oluşmuştur. Nitekim o devrin hukûkî mevzuâtının ve sosyal düzeninin tanziminde Kemal Paşa-Zâde ve Ebussûd efendilerin büyük rolleri olduğu nakledilmektedir.

Mısır seferinden dönerken atının sıçratmasıyla kaftanı kirlenen Yavuz Sultan Selim'e karşı mahcub duruma düşen Kemal Paşa-Zâde için, Yavuz'un: "Bir âlimin atının ayağından sıçrayan çamur benim için şereftir. Öldüğüm zaman bu kaftanı böylece tabutumun üstüne koysunlar." diye vasiyet etmesi Kemal Paşa-Zâde'nin itibarını anlatan tarihî bir hadisedir.

Müderris olarak ilk resmî hizmeti 10 Muharrem 909/5 Temmuz 1503 tarihinde Edirne Taşlık Medresesinde başlar. Bu görevine kadar kanaatimizce on seneye yakın bir süre ciddi bir tahsil dönemi geçirmiştir. Taşlıktan sonra görev yaptığı medreseler sırayla şunlardır: Üsküb İshak Paşa Medresesi, Edirne Halebiye (Çelebi) Medresesi 918/1512-13, Edirne Üç Şerefeli Medresesi, İstanbul Semâniye, Edirne Dâru'l-Hadîsi 925/1519, Sultan Bayezid Medresesi, Varna, Edirne Osmaniye Medresesi. Tedris hizmeti sırasında (922/1516) Edirne kadısı olduğu kaydedilmiştir. Varna kadılığından da söz edilir. Mısır seferinden az önce 4 Cemaziyel-evvel 922/1516 da Anadolu, Mısır dönüşü de Rumeli Kazaskerliğine atanır. Daha sonra Mısır valiliğine atanmasıyla Mısır'ın tahrir ve mülkî işlerinin teşkilatlandırılmasında büyük payı olduğu da nakledilir. Kazaskerlikten sonra bir süre günde yüz akçe ile emekli olan Kemal Paşa-Zâde 932/1526 da Şeyhülislâm Ali Çelebi (Ali Cemâlî) Efendinin vefatı sonucu boşalan Şeyhülislâmlığa atanmıştır. Müftile-nâm, Müftissakaleyn tabirleri bu görevindeki gücünü anlatan iki ünvanıdır.

Te'lif hizmeti itibarıyla de emsali az bulunan bir kişidir. Hakkında "Üs-lûb, te'lif ve tasnifde eslâf ü eşrâf ona halef olamadı." ifadesi kullanılmıştır. İzâhu'l-İslâh isimli eserini yazarken bizzat kendi yaptığı açıklama bu konudaki başarısını açıkça anlatmaktadır: "Bu emr i hatîre başlayışım 928 dedir. Aynı senenin Şevvalinde bitti (21 Eylül 1522). Üç seneden fazla bir müddetde tamamlayacağımı düşünürken, Allahın izniyle senenin üçte birinden az bir sürede (4 ayda) bitirmek müyesser oldu." II. Bayezid'in emri üzere

yazdığı Osmanlı Tarihi, sahasında önemli bir kaynaktır. Keza tefsiri lügavî ve edebî incelikler yönünden oldukça önemli bir çalışmadır. Kemal Paşa-Zâde'nin te'lifat konusunda bilinmesi gerekli bir yönü de fikir ve ideoloji sahibi bir kimse olmasıdır. Bu özelliğiyle Osmanlı Ehl-i Sünnet tefekkürünü başarıyla savunmuştur. Bu yolda bir takım eserler, makaleler kaleme almıştır. Kanunî Sultan Süleyman nezdinde de teşebbüse geçmiştir.

Bu konuda kaynaklar şöyle yazmaktadır: Çok yazmıştır. Eserlerini yaşına taksim edersek, günde bir cüz düşmektedir. Bütün Arap ve Acem alimleri, onun, eşi bulunmayan biri olduğuna kail olmuşlardır. Te'lif çokluğu bakımından Rûm'da bunun gibi başka kimse yoktur. Her fende bir risâle, her ilimde bir makale yazmıştır. Mecma-ı mecmû-ı ulûm ve iftihar-ı ulemâ-i vilayet-i Rûm'dur.

Ömrünü hep dine, devlete, millete, tarihe, ilme hizmetle geçiren bu müstesnâ kişi 940/1534 tarihinde vefat etmiştir. Başarı ve şeref dolu 72 sene ömür sürmüştür. Kabri Edirnekapı'dadır. Cuma günü vefat eden merhumun cenaze namazı Fatih camiinde kılınmıştır. Mekke'de duyulunca gaip namazı kılmışlardır.

Seciye itibariyle nüktedan, mütvazi, gönlü bol, hazır cevap, mert ve açık sözlü olduğu kaydedilmiştir. Kazaskerler, Beylerbeyi, Vezirler ve Defterdarlar ve Niçancıların birlikte kabullenmelerine rağmen, bir konuda tek başına direnerek kanunsuzluk gerekçesiyle reddi meşhurdur. İlmî konulardaki tenkidleri de açık ve cesûranedir. Ancak Çivi-Zâde diye bilinen Muhyiddin Şeyh Muhammed b. İlyas (954/1547)ın tenkidine de hiç dayanamamıştır. Tağyîrüt-Tenkîh isimli eserine yapılan bu tenkidten dolayı Çivi-Zâde'yi Padişah'a şikayetle hapsini sağlamış olmasına rağmen tatmin olamıyarak ölümünü istediği ve Çivi-Zâde'ye ayağını öptürerek hırsını yendiği nakledilir. Bu ısrarından haksız ve yersiz tenkidcilere haddini bildirme çabasına girdiği de düşünülebilir.

Kısmen çağdaşı sayılan İmam Süyûtî (911/1506-7) ve talebesi olan Ebussuûd Efendi (896-981/1491-1537) ile karşılaştırmalar yapılmış her birinin farklı üstünlükleri olduğu ifade edilmiştir. Bir çok müellifler Sadettin Teftazânî (793/1389) ve Seyyid Şerif Cürçânî (740/816/1340-1413) ile karşılaştırmışlar, sonuçta İbn-i Kemal'i beğenmişlerdir. Bir çok alimler kendisine müracaat ederek eserlerinin tashihini istemişlerdir. Haklı olarak Anadolu'nun İbn-i Sînâ'sı lakabını almıştır. Tefsir, Tarih, Edebiyat, Dil, Felsefe vs. olmak üzere Dinî, Edebî ve Sosyal ilimlerin hemen her dalında eser

vermiş, makale yazmış, görüş beyan etmiş güçlü simalardan biridir. Kabiliyet ve ilmîne idarî başarısını da katarak önemli bürokrasi hizmeti de yapmıştır. Askerî, ilmî, idarî ve siyasi sahalarda başarı göstererek benzeri az bilinen, bulunan güçlü bir şahsiyet ortaya koymuştur.¹

Kemal Paşa-Zâde'nin tedaris hizmetleri de çok hareketli geçmiş, talebeleri arasından bir çok ilim ve idare adamı yetiştirmiştir. Bunlar da hocaları gibi değerli hizmetler vererek adlarını Türk İlim ve İdare tarihine yazdırmışlardır. Muhtelif kaynaklardan tesbit edebildiklerimizi burada kısaca tanıtmakla Kültür Tarihimizin bir dönemi hakkında bilgi vermiş olacağız. Daha sonra yapılması düşünülen çalışmalarla her birini ayrı, ayrı daha derinlemesine araştırarak, yaşadıkları döneme hizmet ve katkıları ortaya konulabilir.

Kişiler ölüm tarihlerine göre sıralanmıştır. Tarihsizler ise sona alınmıştır.

I – Muhyiddin Mehmed (941/1534-35)

Sadrızam Pîrî Mehmet Paşa (940/1533) nın oğlu olan Muhyiddin Mehmed, Kemal Paşa-Zâde'den bir sene sonra vefat etmiştir. Kemal Paşa-Zâde'nin öğrencisi olduğunu Kefevî ve Mecdî kaydetmişlerdir. Yirmi dört kişinin katılıp Muhyiddin Mehmed'in en başarılı olduğu bir imtihanda Kemal Paşa-Zâde de mümeyyiz olmuştur. İstanbul Koca Mustafa Paşa Medresesiyle daha bazı medreselerde görev yapmıştır. (929/1522-23) Semâniye Karadeniz ciheti Başkurşunlu'da müderrislikten sonra Edirne kadılığına geçmiş, bu görevde iken vefat etmiştir. Edirne Dâru'l-Hadîs bahçesine defnedilmiştir. Şairdi. Bir gece çıkan bir yangında uykudayken yanarak vefat etmiştir.²

¹ Geniş bilgi için bakınız:

a) Prof. Dr. Şerafettin Turan, Tarih-i Âl-i Osman, VII. Defter, Ankara, 1970.

b) Dr. Mustafa Kılıç, İbn-i Kemal, Hayatı ve Tefsire dair Eserleri ve Tefsirindeki Metodu, Doktora Tezi, İslâmî İlimler Fakültesi, Erzurum, 1982.

c) Şeyhulislâm İbn-i Kemal Sempozyumu Tebliğleri, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1986.

² Taşköprü-Zâde, Ahmed b. Mustafa b. Halil, eş-Şakâyîku'n-Nu'mâniyye, 273, Beyrut, 1395/1975; Mecdî, Mehmed Efendi, Hadâik'ş-Şakâyîk, s. 458 Basıma Hazırlayan Doç. Dr. Abdülkader Özcan, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1989 m./1409h.; Kefevî, Mahmud b. Süleyman (990/1582), Ketâib-i A'lâm'l-Ahyâr, Süleymaniye Kütüphanesi, yazma, Hâlet Ef. 630, Reisül-küttâb, 690; Baltacı, Cahid, XV, XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri, s. 283, 370, İstanbul, 1970.

2 – Şânî (941/1534-35)

Latîfî (896-990/1491-92/1582) ye göre Kastamonuludur. Kemal Paşa-Zâde'nin mülâzımlarındandır³. Kanûnî'nin Bağdat seferi sırasında Kasr-ı Şîrin'de (941/1534-35) vefat etmiştir. Şairdir. Ferhatnâme adlı bir eseri vardır.

Şiirlerinden bir beyit:

Ey felek meylin eğer câhil ü nâdâne ise,
Ben dahî tâ o kadar kâmil ü dâna degilen.⁴

3 – Hasan Çelebi, Aşçı-Zâde, (942/1535-36)

Gelibolu'da doğdu. Aşçı-Zâde Hasan Çelebi diye anıldı. Gürez Seydi'den mülâzım oldu. Fakat asıl Kemâl Paşa-Zâde'ye bağlıydı ve O'nun isteğiyle Mısır seferine katıldı. Ondan hiç ayrılmadı. Muhtelif medreselerde müderrislik ve Bursa Kadılığı yaptı. Şairlik kabiliyyetine rağmen şiirlerine gereken dikkati göstermedi. Bursa'da vefat etti. Zeyniler tekkesine defnedildi. Şu beyit O'na aittir:

Geldikçe tîr-i sineme dil mürği şâd olur.
Şâd olmasın mı herbirisi kol kanad olur.⁵

4 – Sa'dî Sadullah Efendi (2 Şevval 945/1538)

Daday'da doğdu, İstanbulda vefat etti. Molla Samsûnî'(919/1513) den ders aldı, O'ndan mülâzım oldu. Ayrıca Kemal Paşa Zâde'nin de ihtisas talebesi oldu. Hasan Çelebi (942/1535) bu zatın Müftülenâm, Şehüslâm, Keşşâfûlmüşkilât ve hallâlülmu'dalât olduğunu kaydediyor. Medrese öğreniminden sonra İstanbulda Başçı İbrahim, Mahmut Paşa, Semâniye, Edirne'de Taşlık Medreselerinde müderrislik yaptı. On bir yıl süreyle İstanbul Kadısı oldu (1523). Tekrar müderrisliğe döndü. Sonra Şeyhüslâmîliğe getirildi,

³ Mülâzım: İlmiye istilâhında, medrese tahsilini bitirip icâzet alanlar hakkında kullanılan bir terimdir. Mülâzımlık süresi yedi senedir. Bu süre sonunda ruûs imtihanı denilen bir imtihan kazananlar özellikle müderrislik ikinci derecede kadılık görevlerine atanırlar. M.Z. Pakalın, Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü; 2, 612.

⁴ İpekten, Doç. Dr. Halûk ve ekibi, Tezkirelere göre Divan Edebiyatı Sözlüğü, s. 467, L., HÇ., K., B., Kültür ve Turizm bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988; Müstakim-Zâde, S. S., Mecelletü'n-Nisab....., Sül., Hâlet Ef., No. 628, v. 269/b.

⁵ Kefevî, a.g.y.; Mecdî, a.g.e., 457; Baltacı, a.g.e., 365; İpekten, a.g.e., 185-6, S., L., AÇ., B., R., F., (R. Küttab, 690, v. 389b).

(940/1533-34). Kâzî Tefsirine ve Hidâye'ye olanları başta olmak üzere bir çok haşiye yazmış, birçok eserin tashihini yapmıştır. Fetvâları vardır.⁶

5 – Hidâyetullah b. Bâr Ali el-Acemî (948-9/1548-49)

Devrinin alimleri Pîr Ahmed Çelebi (932/1525-26) den, Taşkôprü-Zâde'nin babası Muslihiddin Mustafa b. Halil (935/1528-29)den, Muhyiddin Fenârî (954/1547) den ve İbn-i Kemal'den okudu. İstanbulda Efdaliyye ve Kalenderiyye, Bursada Sultan Bayezid ve Manastır medreselerinde, ayrıca Edirne ve İstanbul Sahn-ı Semân medreselerinde görev yaptıktan sonra Mekke kadısı oldu. Gözlerinden rahatsız olup Mısır'a geldi ve orada vefat etti. Usûlde, fıkıhta âlim, edîb, vakûr, halîm, mütevâzî bir adamdı.⁷

6 – Muhyiddin Muhammed b. Abdullah, (950/1543)

Muhammed bey diye meşhurdur. Sultan Bayezid'in kölesi iken ilim öğrenmeye heves etti. Hocaları: Muzafferüddin el-Acemî (922/1516), Muhyiddin el-Fenârî (954/1547), Pîr Ahmed Çelebi (932/1525-26) ve İbn-i Kemal'dir. Önce İbn-i Kemal'e müdlik yaptıktan sonra İstanbul ve Edirne'de müderrislik yaptı. Dimağındaki rahatsızlık yüzünden ara verdi. Sonra deniz yoluyla Mısır'a gitti. Yolda esir düştü. Tekrar İstanbul'a geldi. Bursa ve Edirne'de müderrislik yaptı. Daha sonra Şam Kadısı oldu. Kadılıktan azlolunup İstanbul'a geldi. Kadı olarak tekrar Mısır'a giderken Kütahya'da vefat etti. Akli ve riyazî ilimlere vâkıftı.⁸

7 – Abdullatif Efendi, Kazasker (953/1546-47)

Meşhur Zeyniyye Şeyhi Safiyüddin'in oğludur. Hakkında fazla malumat bulamadığımız Abdüllatif efendinin İbn-i Kemal'in öğrencisi olduğunu Kefevî kaydetmiştir (952/1545-46 da 50 akçe ile İznik Süleyman Paşa Medresesinde müderris olan Abdüllatif Efendi'nin bir sene sonra vefat ettiği kaynaklarda zikredilmiştir.⁹

⁶ Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Osmanlı Devletinin İlmiye teşkilâtı, c. II, s. 666, Ankara, 1960; İpekten, 405, S., L., AÇ., HÇ., B., R., F.

⁷ Taşkôprü-Zâde, a.g.e., 297; Kefevî; a.g.y.

⁸ Taşkôprü-Zâde, a.g.e., 294; Mecdî; a.g.e., 491.

⁹ Kefevî, a.g.y.; Atâî, Nev'i-Zâde Atâullah b. Yahyâ, (1045/1635), Hadâyıku'l-Hakâyık fî Tekmiletî's-Şakâyık, s. 76, Basıma hazırlayan, Doç. Dr. Abdülkadir Özcan, Çağrı Yayınları, İst., 1989 m./1409h.; Baltacı, a.g.e., 430.

8 – Kurbî (954/1547-48)

Asıl adı Emirşah'dır. İznik'de doğdu. Kemal Paşa-Zâde'nin öğrencisi daha sonra da mülâzımı oldu. Bilgili ve kültürlü bir kişi idi. Muhtelif yerlerde mutasarrıflık yaptı. Farsça'dan Türkçe'ye çevirileri oldu. Şairler tezkiresinde yer almakla beraber şiirleri dikkat çekici değildir. Vefat tarihi Müstakîm-Zâde'de 956 dır.¹⁰

9 – Abdülkerim Vizeli (961/1554)

Zamanın alimlerinden okuduktan sonra İbn-i Kemal'in yanına geldi. İbn-i Kemal bu sırada müftü idi. Mülâzemetle Balıkesir, Bursa ve Çorlu'da müderrislik yaptıktan sonra Manisa'ya evvela Kadı sonradan Hatûniye medresesine müderris oldu. Müderris iken vefat etti. Bir imtihan münasebetiyle şu beyti söylemiştir:

Lev i vasliyyeyi şartiyye sandı,
Bu gün bu imtihanda iki levlü.¹¹

10 – Derviş Mehmed (962/1554-55)

Annesi, Âlim Sinan Paşa (891/1486)nın kızıdır. Devrin ulamâsından okuduktan sonra İbn-i Kemal'e geldi, hizmetinde bulunup istifade ettikten sonra çeşitli yerlerde müderrislik yaptı. Daha sonra Edirne Üç Şerefeli Medresesi Müderrisi iken vefat etti.¹²

11 – Muhyiddin Muhammed b. Abdülkadir, Ma'lûl, (963/1555-56)

Ma'lûl diye meşhur olan bu zat devrin alimlerinden Muhyiddin Fenârî (954/1547), Kemal Paşa-Zâde, Hüsâm Çelebi ve Molla Nureddin'den okudu. Padişahın hocası Molla Hayreddin (950/1543) in hizmetinde bulundu. Bursa ve İstanbul'da müderrislik, Mısır'da Kadılık yaptıktan sonra Anadolu Kazaskerliğine yükseldi. Ayağındaki rahatsızlığı yüzünden ayrıldı. Günlük yüzelli dirhemle tekaüd oldu ve vefat etti. Kefevî bu zat için "Osmanlı memleketinde bu günkü Nakîb'in babasıdır." demektedir.¹³

12 – Hasan b. Zeyneddin Muhammed b. Muhammed Şah el-Fenârî (964/1566)

Dedesi meşhur Molla Fenârî (834/1430-31), babası Zeyneddin Çelebi (926/1520) dir. Kemal Paşa-Zâde ölünceye kadar onunla beraber bulundu,

¹⁰ İpekten, a.g.e., 256, S., L., AC, HÇ., R., Müstakîm-Zâde, a.g.e., v. 350b.

¹¹ Taşkôpri-Zâde, a.g.e., 302; Mecdî, a.g.e., 501; Baltacı, a.g.e., 238.

¹² Taşkôpri-Zâde, a.g.e., 307; Mecdî; a.g.e., 509.

¹³ Taşkôpri-Zâde, a.g.e., 289; Kefevî, a.g.e., Halet Ef., 630, v. 485b; Mecdî, a.g.e., 484.

ondan okudu. İlk defa otuz akçe ile Edirne'de müderris, daha sonra Selânik ve muhtelif yerlerde Kadı oldu, müfettişlik yaptı. Rüstem Paşa (906-969/1500-1561) dan iltifat gördü.¹⁴

13 – Muslihiddin Mustafa b. Molla Seydî, Menteşevi (964/1556-57)

Ayî Seydî (933/1526-27) denilmekle meşhur olan Seydî efendinin öğrencisidir. Zamanın alimlerinden okuduktan sonra İbn-i Kemal'e intisab etmiş ve onun mülâzımı olmuştur. Muhtelif medreselerde görev yaptıktan sonra Edirne Üç Şerefeli Medresesi'nin birinde müderris iken vefat etti.¹⁵

14 – Yahya Çelebi b. Emin Nureddin, Emin zâde, (892-964/1487-1556-57)

İstanbulda doğdu. Babası Ümeradandır. Bursa civarında büyüdü. Okumağa heveslendi. Müeyyed-Zâde (922-1516) ve Kemal Paşa Zâde'den okudu. Daha sonra Müftü Ali Cemâlî (932/1525-26) Efendinin hizmetine girdi. Ondandır istifade etti. Bayezid Medresesindeki derslerinde O'na müd.¹⁶ oldu. Daha sonra 25 akçe ile Bursa'da başlayan müderrisliği terfi ederek İstanbul, Çorlu, Edirne, tekrar Bursa ve İstanbulda devam etti. Bağdat kadılığından emekli olduktan sonra Padişah Kanûni Sultan Süleyman (900-974/1494-95-1566-67) O'nu İstanbulda Yaptırdığı Dâru'l-Hadis'e müderris olarak tayin etti (964/1556-57) de günde 100 akçe ile (dirhem ile) bu görevi başlandı. Bu esnada iade satmak töhmetiyle azlolundu. Atâi'nin Yahya b. Nureddin Hamza el Emîn başlığıyla takdim ettiği Yahya Çelebi, Emin Kösesi diye de meşhurdur. Babası Nureddin Hamza II. Bayezid (852-918/1448-1512) in İhrâcât-ı Hâssa Emîni idi. Vefat tarihini Taşköprülü Şakâyıkda 964 derken, Karaçelebi-Zâde 967, Atâi ise 968 Muharremi olarak göstermiştir. Son ikisi arasında senelerin sonu-başı alakası vardır¹⁷.

15 – Muhyiddin Muhammed b. Hüsameddin, Hicri, (965/1558)

Çoğunluk Bursalı olduğunu, Ahdî (?) ise Kastamonulu olduğunu söyler. Asıl adı Mehmed olup Karaçelebi diye bilindiğini söyleyen çoğunluğa

¹⁴ Atâi, a.g.e., 13.

¹⁵ Taşköprü-Zâde, a.g.e., 307; Mecdî, a.g.e., 509; Baltacı, a.g.e., 455.

¹⁶ Medreselerde müzakerecilik edenler ve müderris muavini mertebesinde bulunanlar hakkında kullanılan bir tabirdir. Gibi için bak, M.Z. Pakalın a.g.e., 2, 573.

¹⁷ Taşköprü-Zâde, a.g.e., 313; Mecdî, a.g.e., 516, Atâi, a.g.e., 18; Baltacı, a.g.e., 602.

karşı Fâizî (1027/1618) Karaçelebi-Zâde olarak kaydetmiştir. Taşköprü-Zâde'nin babası Muslihiddin Mustafa b. Halil (935/1528-29), Molla Hüsameddin (?), Fenârî Muhyiddin Çelebi (954/1547) ve İbn-i Kemal'den mülazim olarak ders aldı. Edirne Sultan Bayezid Medresesinde İbn-i Kemal'in muftî oldu. Bursa, Kütahya, Tire, Amasya, Çorlu, tekrar Bursa, Manisa ve Edirne'de Müderrislik yaptı. Şam kadılığından sonra Bursa'da peşpeşe kadılık, müderrislik, kadılık yaptı. Ayrıca Edirne ve İstanbul kadılıklarında görev aldı. İstanbul'da Kadı iken vefat etti. Mezarı Edirnekapı dışında Emir Buhârî Tekkesi yakınındadır. Hicrî mahlasıyla şiir yazdı ve beğenildi. Tarihe de kabiliyetli idi.¹⁸

16 – Dursun b. Hacı Murad (966/1558)

Önce Sa'dî Efendi (945/1538-39) den okuduktan sonra Kemal Paşa-Zâde'ye intisab etti. Dokuz sene okuduktan sonra Mülâzım oldu. 942/1535-36 da 30 akçe ile Edirne Beylerbeyi Medresesinde başlayan müderrisliği, İstanbul Kadı Hüsam ve Kasım Paşa (939/1532-3) Mihrimâh Sultan (986/1578) ve Semâniye Medreselerinden birinde görev aldı.¹⁹

17 – Muhyiddin Muhammed b. İbrahim (969/1561-62?)

Karesi (Balıkesir)li bir köylü olan Muhyiddin önce bir süre devrin alimlerinden okuduktan sonra İbn-i Kemal'e intisab etti. İbn-i Kemal 932/1525-26 da Şeyhülislâm olduğu sırada Muhyiddin Muhammed Mülâzimi idi. İlk defa 20 akçe ile Hasköy medresesinde başlayan müderrisliği Dimetoka ve Edirne Taşlık Medreselerinde devam etti. Daha sonra Rumeli ve Anadolu'da valilik yaptı. İlmiyle ve fazlıyla anılan bir kişi idi.²⁰

18 – Abdüvehhâb b. Abdurrahman... Ali Siyavuş b. Evran el Müeyyedî (970/1562-63)

Devrin alimlerinden, bu arada Ebussuûd Efendi (896-981/1491-1573) den ders aldı. Daha sonra Şeyhülislâm Kemal-Paşa-Zâde'ye geldi. Hoca-Zâde (893/1488)nin Tehâfütünü okudu. Müderris olarak atanması için Kemal Paşa-Zâde Sadrazam İbrahim Paşa (899-943/1493-1536) ya "Bu benim oğlum, Müeyyed-Zâde merhum (922/1516)un ciğer köşesidir. Size bize riayet lazımdır." diyerek ilgilendi. İlk defa 30 akçe ile İstanbul'da İbrahim Pa-

¹⁸ Taşköprü-Zâde, a.g.e., 297; Kefevî, a.g.e., Halet Ef., 630, 485b; Mecdî, a.g.e., 495; İpekten, a.g.e., 208, A., AÇ., HÇ., B., K.R., F., GD.

¹⁹ Atâî, a.g.e., 15; Baltacı, a.g.e., 347.

²⁰ Atâî, a.g.e., 30; Baltacı, a.g.e., 447.

şa Medresesinde başlayan müderrisliği, Edirne Halebiyye, İznik Orhan Gazi, Edirne Dârü'l-Hadîs, Sahn-ı Semân, en son 60 akçe ile Bursa Muradiye Medreselerinde devam etti.²¹

19 – Leâlî (972/1565)

Saruhan (Manisa)lı meşhur bir kadıdır. Kemal Paşa-Zâdenin Mülazımı olup fetvâ katipliğini yapmıştır. Ferâize dair kitabı vardır.²²

20 – Celâl-Zâde Sâlih Çelebi (973/1565-66)

Nişancı Koca Mustafa Çelebi (975/1470-71) nin kardeşidir. İlk öğreniminden sonra Edirne'de Kemal Paşa-Zâde'nin himaye ve meclisine girdi, derslerine katıldı. Kemal Paşa-Zâde'nin eserlerini temize çekecek kadar yakınlık sağladı. İlerde Muslihiddin Bostan tanıtılırken görüleceği üzere devrinin seçkin talebelerindendir. Daha sonra Kanûnû'nin hocası Hayreddin Efendi (950/1543-44) den mülazım oldu, ders aldı. Padişah'ın Belgrad, Rodos, Budin vs. kuşatmalarına katıldı ve bunları kaleme aldı. Bu çalışmalarına karşılık olarak ilk defa 25 akçe ile Edirne Saraciye Medresesi olmak üzere, İstanbul Murad Paşa (879/1474-75), Atik Ali Paşa (917/1511-12), Semâniye Çifte Akkurşunlu, Edirne II. Bayezid (852-918/1448-1512) Medreselerinde müderrislik yaptı. Buradan kazaya ayrılan Celâl-Zâde Halep, Şam ve Kahire Kadılıklarında bulundu. Kahire'de valilik de yaptığı nakledilir. Bilahere emekliye ayrılarak İstanbul'a döndü. Eyub Medresesinde tekrar müderris oldu.

Kemal Paşa-Zâde'nin İslah ve İzahı'na ve Seyyid Şerif (740-816/1340-1413)in Şerhu'l-Miftâh'ına haşiyeleri vardır. Tarih, Fıkıh ve Belâgat adair eserleri vardır, Şiir de yazmıştır. Gazelinden alınan beyitler:

Ahir oldu ömür, çün geçti heva şimden gerü,
Nideyim el verdiğim dünya bana şimden gerü.

Ben cihan sevdalarından çekdim el ey müddeî,
Ser be ser gavğa yı dehrî al sana şimden gerü.

Bir gün âgâh olmadın düş gibi geçdi mâ medâ,
Sâlihâ halin nolur, bâri ona şimden gerü.²³

²¹ Atâî, a.g.e., 31; Baltacı, a.g.e., 512.

²² Atâî, a.g.e., 44; İpekten, a.g.e., 262; AÇ., HÇ., R., F.

²³ Atâî, a.g.e., 47 vd.; Uzunçarşılı, a.g.e., 234; İpekten, a.g.e., 421, L., A., AÇ., HÇ., B., R., F.; Baltacı, a.g.e., 203. P.

21 – Taceddin İbrahim (Zırva Taceddin Efendi) (973-74/1565-66)

Devrin alimleri Cürcân (969/1561-62) ve Sa'dî (945/1538-39) Efendilerden okudukdan sonra Kemal Paşa-Zâde'nin hizmetine girdi ve mülâzım oldu. Edirne, Adana, Bursa, Manisa, İstanbul ve Şam'da müderrislik yaptı. Ramazanoğlu Pîr Mehmed Paşa (976/1568-69) nın yaptırdığı medreseye Adana'da ilk defa günlük 50 akçe ile Taceddin İbrahim tayin edildi.

Adıgeçen medreselerdeki müderrislik hizmetlerinde de paşanın desteği olmuştur. Şam'da (Kanûnî) Süleyman Han Medresesinde günlük 80 akçe ile müderrisken şam Müftüsü oldu. Müftü iken bir sene sonra vefat etti.²⁴

22 – Molla Muhammed (973/1565-66)

Kemal Paşa-Zâde'den okudu. Günlük 20 akçe ile Kütahya'da başlayan müderrislik görevi terfi ederek İnegöl ve Yıldırım medreselerinde, ayrıca İstanbul'da muhtelif medreselerde devam etti. 959/1551-52 de Haleb Kadısı oldu. 972/1564 da Amasya Müftülüğüne ve Amasya Sultan Bayezid Medresesinde Müderris tayin olundu. Türkçeleştirdiği bazı gramer kitapları yanında Kâdî Beydâvî Tefsirine hâşiye yazmıştır.²⁵

23 – Alâeddin Ali Manavgadı (974/1566-67)

Dayısı Ebû'l-Leys (944/1537) Efendi'nin yanında yetişti. Kemal Paşa-Zâde'nin yanında Mülâzım oldu. Bazı medreselerde müderrislikten sonra 30 akçe günlük ile İnegöl İshak Paşa, (945/1538-39) da 40 la Dâvut Paşa (904/1498-99) medreselerinde görev aldı. Daha sonra Trabzon ve Manisa Sultaniyelerinde müderris, arkasına Manisa Müftüsü oldu. 958/1551 de Semâniye'den Çifte Akkurşunlu Medrese'ye, üç sene sonra Ayasofya Medrese'sine müderris oldu. 964/1556-57 de Bağdat Kadısı oldu. 969/1561-62 de ma'zûlen emekli oldu ve ölünceye kadar 80 akçe maaşla yaşadı.²⁶

24 – Muhammed b. Muhyiddin b. eş-Şeyh Tavrud (975/1567-68)

Kemal Paşa-Zâde'nin yanında uzun süre kaldı. O'ndan mülâzım oldu. 950/1543 civarında Bursa Hançeriyye, 955/1548 Manastır 956/1549 Rodos, 958/1551 Sahn ve 960/1553 de Şeyh-Zâde medreselerinde görev yaptı. 961/1554 de Bağdat Kadısı oldu. 967/1560 da Mekke Kadısı olarak

²⁴ Taşkôpri-Zâde, a.g.e., 371; Atâî, a.g.e., 110; Baltacı, a.g.e., 535.

²⁵ Atâî, a.g.e., 51; vd.

²⁶ Ali b. Bâli, el İkdü'l-Manzûm, 382, Şakâyık'ın zeyli olarak birlikte basılmış; Atâî, a.g.e., 109; Baltacı, a.g.e., 478.'P.

atandığı halde istemezlerinin gammazlaması ile kararname yoldayken durduruldu. Bilvesile Hacc yapıp döndü ve emekli oldu.²⁷

25 – Muhammed b. Abdüvehhâb b. Abdülkerim (975/1567-68)

Dedesi Abdülkerim Fatih Sultan Mehmed (936-886/1432-33/1481) devrinde kadı, babası Abdüvehhâb ise Yavuz Sultan Selim (875-927/1470-71/1520) devrinde Defterdar idi. Hocaları İsrâfil Zade (943/1536-37) ve Çivi-Zâde (954/1547-48) dir. Bir müddet Ebussûd ve Kemal Paşa-Zâde ile çalıştı. Gelibolu, Edirne, İstanbul, İznik, tekrar İstanbul'da müderrislik yaptı. Halep ve Şam Kadılıklarında bulundu. Sonra kısa bir süre Mısır Kadılığından Şam Kadılığına, oradan da Anadolu Kazaskerliğine getirildi. Yaşı altmışa yaklaşmıştı ki vefat etti.²⁸

26 – Mehmed b. Abdüvehhâb (975/1567-68)

Kemal Paşa-Zâde'ye talebe olduktan sonra, Mülâzemetle 25 akçe ile Gelibolu'da Sarıca Paşa (857/1453) Medresesinde müderrisliğe başlayıp, 30 akçe ile Edirne Taşlık, 951/1544-45 de 40 akçe ile İstanbul Kalenderhane, 953/1546-47 de 50 akçe ile İznik Süleyman Paşa

(761/1359-60), bir sene sonra Semâniye Ayakkurşunlu, 957/1550 de Yavuz Selim-i Kadim Medresesine müderris oldu. Daha sonra Halep, Şam, Mekke, tekrar Şam ve Bursa Kadılıklarında bulunduktan sonra Anadolu Kazaskeri oldu. Hocası Kemal Paşa-Zâde'nin türbesi yanına defnedilmiştir.²⁹

27 – Mustafa b. Ali (Muhammed), Muslihiddin Bostan diye meşhur (904-977/1498-99-1569)

Atâi başlıkta Mustafa b. Ali metinde (b. Muhammed) olarak göstermiştir. Tire'de doğdu ve küçük yaşta Hafız oldu. Muhyiddin Fenâri (954/1547-48) ve Molla Şüca' (?) dan okudu. Sahin Müderrisi Karabâlî'de Muîd oldu. Cârullah (?) Efendi ve Zeyrek-Zâde Rükneddin (939/1532-33) Efendilerden istifade etti. Sonra İbn-i Kemal'e geldi. Onda okuduktan sonra Kânûnî'nin hocası Molla Hayreddin (950/1543-44) e Mülâzım oldu. Atâi, Tekmile 248-49 da Kânûnî 927/1520-21 de tahta geçince Molla Hayreddin'in seçkin medrese ve müderrislerinin en başarılı talebelerini toplayıp Padişaha takdim, ve Belgrad Seferini teşrifden 927/1521 sonra da bunlara

²⁷ Atâi, a.g.e., 112.

²⁸ Taşköpri-Zâde, a.g.e., 386; Kefevî, a.g.e., Halet Ef., 630, v. 485b; Atâi, a.g.e., 114.

²⁹ Kefevî, a.g.e., Reisülküttab, 690, v. 309b; Atâi, a.g.y.; Baltacı, a.g.e., 537.

mülâzemet verdiği kayıtlıdır. Bu seçkin talebelerden ikisi bu Bostan-Zâde ile Celâl-Zâde Salih Çelebidir. O zaman bunlar Edirne Dâru'l-Hadis'inde İbn-i Kemal'in gözde talebeleri idi.

Bostan-Zâde Bursa'da müderris oldu Kasaba Kadılıkları yaptı, Sultan Süleyman'ın hanımı ile tanıştı. Haseki Sultan (965/1557-58) İstanbul'da yaptırdığı medresesinde O'na müderrislik verdi. Daha sonra Bursa, Edirne ve İstanbul Kadılıklarında bulundu. Sahn ı Semân müderrisi oldu. Anadolu Kazaskeri olduktan on gün sonra Çivi-Zâde (954/1547-48) nin vefatıyla boşalan Rumeli Kazaskerliğine terfi etti. 150 dirhemle Kazaskerlik'ten ayrıldı. Taşköprü-Zâde Kadir Gecesi defnolunduğunu kaydetmiştir. Namazını Ebussuûd kıldırması olup Edirne Kapı dışında Emir Buhârî Türbesine defnedilmiştir. Beydavi'nin bazı yerlerine yaptığı haşiyeler müsvedde olarak kalmıştır, Her hafta namazda hatim yaptığı nakledilir. Elli seneden beri sabah namazını kazaya bırakmadığını söylemiştir. Kemal Paşa-Zâde'nin İstanbul Müftülüğü sırasında Çivi-Zâde arasında meydana gelen imtihan hadisesinde Hocasının yanında mülâzim idi.³⁰

28 – Molla Bâli (Uzun Bâli) Efendi (901-977/1496-1569)

Bir süre değişik yer ve kişilerde okuduktan sonra Kemal Paşa-Zâde'ye bağlandı, Mülazemetle ilk defa 20 akçe ile Edirne Hasköy'de Mahmut Paşa (879/1474) Medresesinde müderris oldu. Daha sonra kadılığa ayrıldı. Yevmî 130 akçe ile Budin Kadılığına tayin edilmişken yolda Çorlu'da vefat etti. Hocasının bir çok eserlerini yazıp tashih etti. İslâh ve İzâh'a ve Ferâiz'e ta'lik yazmıştır. Riyâziye ve Kelâma aid çalışmaları da vardır.³¹

29 – Şeyh Hasan Zarîfî (977/1569)

Aslen Sirozludur. Zarîfî mahlasını kullanmıştır. Kemal Paşa-Zâde'ye dânişmend (öğrenci veya muavin) iken tasavvufa intisab etti. Hacca giderken Mısır'da İbrâhim Gülşeniye varıp Uşşâki halkasına girdi. İstanbul'da muhtelif tekkelerde irşad görevi yaptı. Vefat edince Rumeli Hisarı, Kabalar denen yerde defnedilmiştir. Buraya Durmuş Dede Tekkesi de denmiştir. Sadrazam Rüstem Paşa (906-969/1500-1561) İstanbul tarafından bir Halife buldurması için ricada bulunmuş ve Zarîfî'ye intisab ederek Langa Mahallesinde yaptırdığı bir zâviyeyi ihsan buyurmuştur. Vahdet-i Vücûd görü-

³⁰ Taşköprü-Zâde, eş-Şakâyık, 395; Kefevî, a.g.e., Atâî, a.g.e., 129, 248, 9; Baltacı, a.g.e., 391.

³¹ Atâî, a.g.e., 134; Baltacı, a.g.e., 121.

şünden ötürü tarikat arkadaşı Karamanlı Vahdet'in 957 de öldürülmesinden zan altında kalmıştır. 102 sene yaşadı.³²

30 – Ebussuûd b. Şeyh Muhyiddin Mustafa el-İmâdî, el-İskilibî (896-981/İstanbul 1491-1573)

Bazı kaynaklara göre İbn-i Kemal'in tilmiz-i hasları olarak tahsilini tamamlayan Ebussuûd Mehmed Efendi XVI. asrı şereflendiren büyük alimlerdenidir. İskilipli olduğu nakledilmekle beraber ihtilafıdır. İstanbul yakınında Direkli diye anılan bir köyden olduğu da nakledilirse de bu köyün nerede olduğu da bilinmemektedir. Bu yüzden de İmâdî (Direkli) lakabıyla anılmıştır.

Devrin meşhur alimleri Müeyyed-Zâde (922/1516), İbn-i Kemal (940/1533-34) ve Mevlânâ Karamânî (923/1517) den tahsilini tamamladı. II. Bayezid'in iltifatıyla, bu dönemde kendisine 30 akçe Çelebi ülüfesi bağlandı. İcâzetini İbn-i Kemal verdi. İnegöl, İstanbul, Gebze ve Bursa medreselerinde müderris oldu. İstanbul ve Bursa kadıliklarında bulundu. Rumeli Kazaskeri oldu. 952/1545-46 da Şeyhulislâm olan Ebussuûd Efendi, Hoca Sadeddin (1008/1599-1600), Bâkî (1008/1599-1600), Kınalı-Zâde Hasan Çelebi (1012/1603-4) gibi bir çok değerli âlim ve edib, şair yetiştirdi. İstanbul'da mektep ve hamam, İskilip'de cami olmak üzere hayır müesseseleri inşa ettirdi. Büyük bir devlet adamı olan Ebussuûd, bir çok dalda yazmış olduğu eser ve makaleleri ile de haklı şöhrete ulaşmıştır. Bunlar arasında İrşâdül-Aklî's-Selîm... isimli Tefsiri ile Sultânül-Müfessirin ünvanına layık görüldü. Müteahhirin ordusunun öncüsü vs. gibi yüceliğini anlatan bir hayli ifade kullanılmıştır.³³

31 – Pervîz Efendi (Molla Pervîz) (987/1579)

Ümerâdan Nişancı Abdi Bey'in oğlu olup, Anadolu Kazaskerliğine kadar yükselmiş bir ilim adamıdır. Kemal Paşa-Zâde'den Mülazemetle ilk defa 30 akçe ile İstanbul'da Eski İbrahim Paşa, 939/1532 de Mahmut Paşa, 942/1535 de Edirne Dâru'l-Hadis, 945/1538 de Semâniye'den Akdeniz ci-

³² Atâî, a.g.e., 201; Müstakîm-Zâde, S.S., a.g.e., v., 306b.

³³ Atâî, a.g.e., 183-88; Bursalı, M. Tahir, Osmanlı Müellifleri, 1, 306, İst., 1976; Uzunçarşılı, a.g.e., 235 ve Osmanlı Tarihi, II, 677, Ank., 1977; Serkis, Yusuf İlyâs, Mu'cemü'l-Matbûâtî'l-Arabiyye ve'l-Muarraba, I-IV, Kahire, 1346, 1928; Bilmen, Ömer Nasûhî, İstîlâhât-ı Fikhiyye Kamûsu, 1, 357, İst.; Evliya Çelebi, Seyahatnâme, 1, 173; Aydemir, Dr. Abdullah, Ebussuûd ve Tefsirdeki Metodu, Diyanet Yayınları, no. 195, Ank., Tarihsiz, bu zat hakkında önemli çalışma.

hetindeki Çifte Akkurşunlu Medreselerine müderris oldu. 950/1543 de azlolunduktan bir müddet sonra Semâniye'nin Karadeniz ciheti ikinci medresesi olan Çifte Başkurşunlu'ya müderris oldu. 955/1548-49 da Bağdatta başlayan kadılığı Halep, Şam, Kahire, Edirne ve 968/1560-61 de İstanbul Kadılığı ile devam etti. 971/1563-64 de Anadolu Kazaskeri olan Perviz Efendi 974/1566-67 de resmi görevden azlolundu. Ancak 984/1576-77 de yeniden Kazaya intisabla Mekke Kadısı iken vefat etti. İlmi, fazlı ve ibadetiyle anıldı. İskilipli Şeyh Muhammed'e intisab etti. Muhtelif telhîs, ta'lik ve risaleleri vardır. İstanbul Fatih'de bu gün yeri bilinmeyen bir medrese yaptırmıştır. Şu beyit onundur:

Kadrini, zülâl i hoş güvâr-ı lutfun,
Germâye i kahra girmeyen bilmez.³⁴
Ölüm Tarihi Tesbit Edilemeyenler:

32 – Sihri

Edirnelidir. Adı Mehmeddir. Dîvdest oğlu diye tanındı. Kemal Paşa-Zâde Edirne Kadısı (922-1516 iken katipliğini yapmıştır. Daha sonra vergi toplama görevinde bulunmuştur. Eskilerden birçok şiir ezberlemiştir. Geçmişe aid hikayeler, latifeler ve sohbetler yazdı.³⁵

33 – Zuhûri

Aslen Manastırlı Dûlbend-Zâde'lerdendir. Kemal Paşa Zâde'den mülâzim olup 40 akçe ile kadı olmuş ve Manastırda vefat etmiştir. Şairdir. Şiirleri sade ve incedir. Hafif meşrep mısralar da işlemiştir:

Sever gönlüm şu dildârı cefâsın olsun olmasın
Kabulettim cefâsın vefâsı olsun olmasın.
Zuhûri hacrine tenhâ gelirse ol melek sîmâ
Öp ağzın, dudağın em, rızası olsun olmasın.³⁶

34 – Selmân

Aydında doğdu. Kemal Paşa-Zâde'den Mülâzim oldu. Sahin'da müderrislik, bazı yerlerde ve Birgi'de Kadılık yaptı. Kanûnî dönemi ortalarında öldü. Dîvânı vardır.³⁷

³⁴ Atâi, a.g.e., 253 vd; Baltacı, a.g.e., 334; İpekten, a.g.e., 338, A.

³⁵ İpekten, a.g.e., 448, AÇ., HÇ., K., E.

³⁶ Müstakim-Zâde, a.g.e.; İpekten, a.g.e., 554, L., AÇ., HÇ., B.

³⁷ İpekten, a.g.e., 435, AÇ., HÇ., E.

35 – Cevânî

Aslen Turhal'dandır. Kadı-Zâde lakabıyla anıldı. Genç yaşta ilme heveslenen civânî Kemal Paşa-Zâde'ye intisâb etti, ve O'ndan Mülâzim oldu. Daha sonra Vize'de (Tire'de) Kadı iken öldü.

İki Beyit:

Goncaya ol la'l-i dür pûşi nice teşbih edem,
Gonca ancak bir dehendir kim anın dendânı yok.

Aşık olan şem'den görmek gerekdir yanmağı,
Yüreği yanar, yaşı akar, velî efgânı yok.³⁸

36 – Mısır Kadısı Mehmet Bey

Hadikatü'l-Cevâmî', 181 de Kemal Paşa-Zâde'nin mezarından bahsedilirken: "Şakirdanından Mısır Kadısı Mehmet Bey, etrafında taşdan parmaklık yaptırmıştır." denilmekle beraber Mehmet Beyin kim olduğu açıklanmamıştır.

KISALTMALAR

- A : Ahdî, Gülşen-i Şuarâ
AÇ : Aşık Çelebi, Meşâ'ûru-ş-Şuarâ
B : Beyânî Tezkiresi
E : Enisü'l-Müsâmirin
F : Fâizî, Zübdetü'l-Eş'âr
HÇ : Hasan Çelebi, Tezkiresi
K : Kühü'l-Ahbâr
L : Latifî Tezkiresi
R : Riyâzî Tezkiresi
S : Sehi Tezkiresi

³⁸ Müstakim-Zâde, a.g.e., 175a; İpekten, a.g.e., 93, S., HÇ., E.